

Kristiina Uusitalo:

Suomi on puutteineenkin tasa-arvoisempi naiselle kuin useimmat ympäristöt

Kuvaston taiteilija-asiakkaan Kristiina Uusitalon (s. 1959) yli kolmekymmentä vuotta kestäneeseen uraan mahtuu lukuisia yksityis- ja ryhmänäyttelyitä ja vuosia New Yorkissa. Kuvastoon vuodesta 1988 lähtien kuulunut Uusitalo sai kuvataiteen valtionpalkinnon vuonna 2008. Parhaillaan taiteilijan hehkuvia maalauksia, joissa luonto ja maisemat ovat vahvasti esillä, voi nähdä Lahdessa. Galleria H:ssa esillä oleva näyttely Luhistuu valoon – maalauksia on avoinna kesäkuun puoliväliin asti.

Näyttelyn avajaisviikolla haastattelimme Uusitaloa julkisen taideteoksen tekemisestä, ulkomailla työskentelystä sekä tekijänoikeuksista.

Kertoisitko taiteellisesta työskentelystäsi?

Minkälaiset teemat sinua kiinnostavat tällä hetkellä?

Minua kiinnostaa ympäristön muutos ja haluttomuutemme nähdä sen olevan totta. Hallitsematonta kohti edistyvä luonnon purkautuminen ja meidän mielikuvamme siitä, mikä on ja tulee. Ihmisen kyky uudistua ajattelussaan on kaunista. Ihmisen haluttomuus uudistua on inhimillistä.

Haluan, että maalaus muodostaa paikan katsojan ympärille. Haluan sen kuvana ja ajatuksena täyttävän mielen ja antavan hetken, johon palata myöhemmin.

Teen ensisijaisesti maalauksia, vaikka niiden koko ja tekotapa vaihtelevat. Teosten ideoita ja luonnoksia piirrän ja kirjoitan reseptin tapaan muistikirjaan. Säästän tekstejä ja musiikkia, jotka liittyvät minua kiinnostaviin teemoihin. Minulla on hyvä näkömuisti mutta lisäksi valokuvaan näkemääni muistiinpanoiksi. Taideteos muotoutuu työskentelyn antamista mahdollisuuksista.

Viime syksynä julkistettiin Malmin sairaalaan tekemäsi julkinen taideteos. Millainen projekti se oli?

Taideteoksen tekeminen osaksi rakennusta oli pitkä projekti, jossa myös teoksen toteutustapa ehti kypsyä ja muuttua. Suunnitelman seuraaminen on kuitenkin tilaustyössä tärkeää. Ison teoksen tekemiseen tarvitsin apua monelta taholta ja toisaalta olin riippuvainen rakennuksen valmistumisen aikataulusta ja rakentajien hyvästä tahdosta. Tein työni osittain ryhmässä, mikä on taidemaalareille poikkeuksellista. Näyttelytyöissä taiteilijalla on suurempi vapaus suunnan muuttamiseen.

Julkinen teos on sekä henkisesti että fyysisesti isompi tavallisia töitä. Se on esillä joka päivä ihmisille, jotka eivät ole tulleet sitä varta vasten katsomaan mutta joiden kokemukseen paikasta se kuitenkin voi merkittävästi vaikuttaa. Taideteoksen kokeakseen ei tarvitse sitä omistaa, mutta jokainen katsoja omistaa kokemuksensa. Taide on sinänsä merkityksellistä. Yhteisistä varoista on mahdollisuus tämäkin ravinto ihmisille antaa sellaisessa yhteiskunnassa, missä sitä pidetään tärkeänä.

Mietin myös työtä aloittaessani, tulisiko minun huomioida jotenkin yleisö, joka ei ensisijaisesti ole katsomaan tottunutta taideyleisöä? Julkinen teos on kohtaajalleen lahja. Taideteos on antiteesi, jonka kautta ajatus murtuu ja kasvaa uuteen suuntaan. Kaikki saamamme hyvä rakentaa yhteistä elämää ympärillämme inhimillisemmäksi.

Olet asunut pitkään myös ulkomailla, millaista työskentely oli sinä aikana? Entä minkälaisia eroja näet Suomessa ja ulkomailla työskentelyn välillä?

Ponnisteluistani huolimatta olin ja pysyinkin ulkopuolisena New Yorkissa. Ilman työlupaa ja työpaikkaa saatoinkin kuitenkin todella keskittyä vain taiteelliseen työhöni. Minun oli hankittava rahani työskentelyyn eripituisista opetustyöjaksoista kotimaassa, näyttelyistä ja apurahoista. Vuoteni ja kautuivat selkeisiin jaksoihin, jolloin joko vain maalasin tai tein pelkästään opetustyötä. Minulla oli tavattoman paljon aikaa omalle työlleni ja taiteen katsomiselle kunhan vain tyydyin vaatimattomaan elämäntapaan. Tunnen olevani etuoikeutettu. En voi sanoa kuvata sitä, kuinka paljon olen saanut taiteen yleisönä olemisesta. Sain ja jouduin vertaamaan omaa työtäni hienoimpaan aikalaistaiteeseen tuoreeltaan. Opin itsestäni ja kilpailun kovuudesta paljon nähdessäni oman taiteeni suuremmassa kontekstissa. Opin olemaan omassa varassani siinä mitassa, kun se on ihmiselle mahdollista. Suomi oli sekä henkisesti että fyysisesti kauempana kuin tänään.

Amerikkalaisilla ei ole odotusta siitä, että mikään apu tai tuki taiteilijallekaan tulisi ulkopuolelta. Taiteilijaseurat ja yhteisten etujen ajaminen ovat melko vierastettavia. Apurahoja on vähän. Taiteilijat toimivat vielä enemmän yrittäjän tapaan kuin meillä. Samalla lukemattomat taiteilijat pyrkivät rahoittamaan taiteen tekemisen kokonaan muulla työllä voidakseen pitää taidetyön kaupallisista odotuksista vapaana.

Palattuani olin edelleen ulkopuolinen - kotimaassani. Olin ollut liian kauan poissa, mikä tasoittui vähitellen. Suomi on puutteineenkin tasa-arvoisempi naiselle kuin useimmat ympäristöt. Olen täällä saanut monta apurahaa ja mahdollisuutta. Jälkeenpäin olen tajunnut erillisyyteni ulkomaalaisena vielä selvemmin kuin siellä asuessani. Moniarvoisuus on totta, mutta arvokkaimpien mahdollisuuksien saamiseen tarvitaan tavattomasti ulospäin suuntautuneisuutta ja kuulumista joukkoon jo jotain kautta kaikkien tavallisesti tuntemiemme välttämättömien avujen lisäksi.

Taiteen tekemisen perustodellisuus on paikasta riippumatta sama. Työskentelen ilmaisuhalusta. Työskentelen löytääkseni muodon juuri nyt tärkeimmäksi kokemalleni sisällölle. Työskentelen irti itsestäni ja ajastani samalla, kun olen juuri näihin olemassa olon edellytyksiin lujimmin sidottu ja vain ne voivat antaa työlle sen konkreettisen muodon ja kontekstin, mikä tekee sen yleisölle tunnistettavaksi ja merkitykselliseksi.

Olet ollut Kuvaston asiakas lähes yhdistyksen perustamisvuodesta lähtien. Mikä sai sinut liittymään Kuvastoon?

Ajattelin alusta asti, että luovan työn tulos on aineettomuudessaankin samalla omaisuuden kaltainen. Tämä on riippumatonta siitä, kuinka merkittävä tai vaatimaton kunkin yksittäisen taiteilijan panos on maailmantaiteessa, sitä ei olisi ilman häntä.

Omaperäinen muotokieli on jotain, mitä ei ollut ennen tekijänsä työtä. Keksijäkin saa työlleen patentin, vaikka seuraava keksijä jo lainaa edellisen oivallusta. Taiteessa ja tieteessä on yhteistä uuden luomisen ja löytämisen halu. Tieteellinen tutkimuskaan ei voi edetä suoraan hyödylliseen, mitattavissa olevaan päämäärään.

Taidetta ei tehdä rahasta. Taidetta tekevät ne, joille se on ainoa mahdollisuus olla. Taiteen tekemisellä on aina arvo sinänsä. Ja kuitenkin toimeentulon hankkimisen ratkaiseminen jotenkin on aivan välttämätöntä. Mahdollisuus saada korvausta työstä tekee mielekkääksi julkaista teoksensa ja tehdä myös uusia teoksia.

Minkälaisia hyötyjä näet tekijänoikeusjärjestöön kuulumisessa?

Yhteiset säännöt ovat tukena toiminnassa, jos ne ovat kohtuulliset. Kuvataiteilijan asema on heikko ja haavoittuva.

Ei ole aina ollut helppoa osoittaa todeksi, että teoskuvan silpominen sopivan muotoiseksi käyttäjän kuvantarpeeseen ei ole jokamiehen oikeus. Ei ole edelleenkään helppoa saati itsestään selvää saada näyttelyistä edes muodollisia korvauksia. Useinkaan ei muisteta, että taiteilija on jo antanut elämänsä oppiakseen ilmaisun ja hankkinut materiaalin, käyttänyt ajan ja voiman, jolla teos on tehty, jotta joku voisi sen nähdä ja kokea.

Aineellinen ja aineeton ovat kuvataiteessa erottamattomat kuin paperin etu- ja takapuoli. Tarvitaan materiaalia, välineitä tai molempia, jotta kuvan voi tehdä näkyväksi. Silti se taide on ajattelussa ja ajatukset lainataan. Henkinen omaisuutemme on teoksen omaperäinen ilmiasu, jonka käyttöä ei tulisi kieltää vaan sen lailliseen käyttöön rohkaista.

Tekijänoikeuslaissa on kuvataidetta koskevia rajoitussäännöksiä, joihin joskus liittyvä tulkinnallisuus heikentää kuvataiteilijoiden tekijänoikeudellista asemaa. Säännökset koskevat esimerkiksi teoksen toisarvoista käyttöä tai päiväntapahtuman selostamista. Kuvaston yhtenä tavoitteena on se, että rajoitussäännösten tulee olla selkeämpiä, ja niitä ei tule ainakaan lisätä tai laajentaa. Minkälainen on oma kokemuksesi näistä?

Edelleen vedotaan ilman muuta kaikkeen mikä tekee taideteoksista yhteisiä ja aineettomasta kaikkien manipuloitavissa olevaa. Kaikkea kopioidaan ja lainataan. Mitä aineettomampaa taidetta, sitä abstraktimpaa on yleisölle, että joku tämänkin on oivaltanut, suunnitellut ja tehnyt. On olemassa jopa piraattipuolueita! Tietoisuus tekijänoikeuksista on mielestäni huomattavasti lisääntynyt. Mutta paljon on vielä tehtävää, että tekijä erottuisi.

Kun taiteilija antaa jonkun järjestämälle tapahtumalle sisällön, se nähdäänkin niin että näyttelyn tilaaja antaa taiteilijalle ilmaista mainosaikaa. Todellisuudessa näyttelyn järjestäjä ja taiteilija ovat toisistaan riippuvaisia. Taideteoksen esittäminen julkisesti ei ole taiteilijan mainos. Sen sisältö on taideteoksen sisältö. Taiteilija on jo antanut valtavan työpanoksen tehdäkseen sen näkyväksi.

Täällä yltäkylläisyyden keskellä eläessäni minun tarvitsee vain avata hana saadakseni juoda. Mutta kuun lopussa maksan vesilaskun - tietenkin. Konserttiin päästäkseni ostan lipun. Mutta miten on olemassa se musiikki? Kuka teki kaikki ne elokuvat, jotka elämäni ja ajatteluani kirkastavat ja iltaani viihdyttävät? Miten on kenellekään mahdollista luoda kirjallisuutta?

Lopuksi vielä, mitä tulemme näkemään sinulta seuraavaksi?

Ensi vuonna on jo uudenmuotoisia maalauksia. Maalaan kuvaa ihmisestä ja hänen luhistuvasta ympäristöstään rakastetun kuvana. En tiedä vielä itsekään, millä tavalla nämä nyt aloitetut uudet työt tehdessä muuttavat suuntaa ennen kuin asetan ne seuraavana keväänä esille. Nyt on koekappaleita ja suunnitelmia ja aloitettuja prosesseja. Teen aina muutamaa työtä vuorotellen yhtä aikaa.

**Tutustu Kristiina Uusitalon tuotantoon täällä.
Galleria H: Luhistuu valoon – maalauksia, tutustu täällä.**